

The Abraham Arbesfeld
Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

**מצות עלייה
לרגל בזמן הזה**

Rabbi Dani Rapp
נג' אדר ב' תשס"ח • March 30, 2008

(1) דברים פרק טז

(טז) שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולא יראה את פני ה' ריקם:

(2) רמב"ם הלכות הגיגה פרק א הלכה א

שלש מצות עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים ואלו הן: הראייה שנאמר יראה כל זכורך, והחגיגה שנאמר תחוג לה' אלהיך, והשמחה שנאמר ושמחת בחגך, הראייה האמורה בתורה היא שנראה פניו בעזרה ביום טוב הראשון של חג ויביא עמו קרבן עולה בין מן העוף בין מן הבהמה, ומי שבא לעזרה ביום ראשון ולא הביא עולה לא דיו שלא עשה מצות עשה אלא עובר על לא תעשה שנאמר לא יראו פני ריקם, ואינו לוקה על לאו זה שהרי לא עשה מעשה

(3) ספר מנחת חינוך - מצוה תפט - תצ - אות ב

והנה לשון הר"מ כאן שכתב לא די שלא עשה מצות עשה אלא שעובר וכו', נראה דהלאו הזה הוא תנאי למצות עשה, דאם עבר על הלאו לא קיים מצוה כלל. ועיין בספר טורי אבן ז' ע"א [ד"ה ואין נראין] שהקשה מנלן להר"מ זה, דילמא העשה היא ראית פנים, דהא דכתיב בתורה כמה פעמים היא ראית פנים בלבד, אך דהתורה כתבה לא תעשה ולא יראו וגו' והיינו אם יש לו קרבן ובא ריקם עובר על לא תעשה, ומ"מ העשה קיים, ומ"מ אסור לו לילך בלא קרבן אם יש לו קרבן, אבל אם אין לו קרבן אע"פ דעובר בלאו, העשה דראית פנים דוחה הלא תעשה דלא יראה וכו'. ועי"ש שכתב דאפילו אם נאמר דראית פנים הוא עשה בפני עצמו, מ"מ אפילו אם אין לו קרבן אסור להתראות בלא קרבן, דקיימא לן [זבחים צ"ז ע"ב] אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, עי"ש. ומ"מ נפקא מינה אם התראה פנים בלא קרבן, נהי דעבר על הלאו עכ"פ העשה קיים, א"כ אין צריך עוד לבא בעזרה להראות פנים כי כבר קיים המצוה רק שולח הקרבן, אבל לדעת הרמב"ם דזה תנאי להעשה א"כ צריך ראית פנים עוד, כי לא יצא כלל אז כיון שהיה ריקם בלא קרבן. אך אפילו אם נאמר דאינו תנאי, מ"מ לא קיים העשה דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה, ולשיטות הרבה מצוה הבאה בעבירה אינו יוצא מן התורה, אך יש שיטות דמצוה הבאה בעבירה אינו רק מדרבנן, והדברים עתיקים. הכלל, דעת הר"מ דהלאו הוא תנאי להעשה דריקם, ואף העשה לא קיים.

(4) ספר יראים סימן תכה

וכאשר יבאו לראות צריכין לעשות צדקה או קרבן דכתיב לא יראו פני ריקם ותני בספרי ריקם מן הצדקה

(5) שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א ד"ה ב עיניך יונים

עיניך יונים . . . מה יונה זו אע"פ שאת נוטל גוזליה מתחתיה אין מנחת שובכה לעולם, כך ישראל אע"פ שחרב בית המקדש לא בטלו שלש רגלים בשנה

(6) הר"ן תענית דף ז' ע"א

שגם כהיום נוהגים להתאסף מכל סביבות ארץ ישראל לעלות לירושלים ומשום כך נהגו לדחות שאלת טל ומטר בתפילה עד לז' מרחשון

(7) תלמוד בבלי מסכת גיטין דף ד עמוד ב

תנן: המביא גט ממדינה למדינה במדינת הים - צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, הא באותה מדינה במדינת הים - לא צריך, לרבא ניחא, לרבה קשיא! לא תימא: הא באותה מדינה במדינת הים - לא צריך, אלא אימא: ממדינה למדינה בארץ ישראל - לא צריך. . . לעולם ממדינה למדינה בארץ ישראל נמי לא צריך, דכיון דאיכא עולי רגלים מישכח שכיחא. תינה בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מאי איכא למימר?

(8) תלמוד בבלי מסכת תענית דף ד עמוד ב

לדידהו נמי - אית להו עולי רגלים! - כי קאמר רבי יוחנן בזמן שאין בית המקדש קיים.

(9) תלמוד בבלי מסכת נדרים דף כג עמוד א

והתניא: מעשה באדם אחד שהדיר את אשתו מלעלות לרגל, ועברה על דעתו ועלתה לרגל, ובא לפני רבי יוסי, אמר לו: ואילו היית יודע שעוברת על דעתך ועולה לרגל, כלום הדרתה? אמר לו: לא, והתירו רבי יוסי.

(10) פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף כג עמוד א

היו עולים לרגל כדי לשמוע את הדרשה וגם נשים היו עולות לכבוד התורה

11) רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה יד

כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבא. **השגת הראב"ד** - בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ' אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד י"י לעולם כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת.

12) רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה טז

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדים

13) שו"ת תשב"ץ חלק ג סימן רא

והדבר העולה לנו להלכה הוא שקדושת הארץ כלה בטלה מן התור' ואינן חייבין בתרומה ומעשרות ובשאר חובת הקרקע אלא מדרבנן ובזה שוות שלש ארצות יהודה ועבר הירדן וגליל וקדושת העיר לא בטלה לענין דברים שנאמרו בירושלים דאיתנהו בפ' מרובה (פ"ב ע"ב) וקצתיהו בפ' בני העיר (כ"ו ע"א) והמקדש נשאר קדושתו ואסור ליכנס בו ושמטה ויובל נהגו מדרבנן אפילו בבית ראשון משגלו ראובן וגד דבעינן כל יושביה עליה כדאיתא בערכין (ל"ב ע"ב) ויש סמך וראיה שקדושה המקדש והעיר היא קיימת שעדיין הם עולים לרגל ממצרים ושאר ארצות ויש בזה רמז במדרש קינות ובמדרש שיר השירים במדרש פסוק אני חומ' ובפסוק אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כי אעבור בסך אדם עד בית אלקי' בקול רנה ותודה המון חוגג ואמרו כי עדיין נשאר מהנסים שהיו בירושלים שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום כי בבית הכנסת שבירושלים הם צריכים לאנשי המקום כל השנה ומתמלאת פה על פה בעת התקבץ שם בחג השבועות החוגגים יותר מג' מאות איש כלם הם נכנסים שם ויושבים רווחים כי עדיין היא בקדושתה וזה סימן גאולה שלישי:

14) שו"ת יתווה דעת חלק א סימן כה

שאלה: האם מצות עליה לרגל נוהגת גם בזמן הזה, או אינה נוהגת אלא בזמן שהיה בית המקדש קיים? לפיכך אין ספק שמצוה לעלות לירושלים גם בזמן הזה לראות פני מלך חיים, להסתופף בחצרות ה' בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ובפרט בכותל המערבי אשר לא זזה שכינה משם.

15) שו"ת משנה הלכות חלק יב סימן תפב

אי יש מצוה לעלות לרגל לירושלים בזמן הזה בדבר מה שמספקא ליה אי יש בזה"ז מצוה לעלות לרגל לירושלים עיה"ק שכתב בשו"ת אגרות משה דפשוט וברור שהוא דוקא כשבית הבחירה בנוי אף אם נימא שראיית פנים הוא מצוה מיוחדת שלא תלוי בקרבן ראי' ומה שנהגו הקרובים לא"י לבא לירושלים ה' זה בזמן הגאונים לזכר בעלמא ולהגעגועים לבנין ציון וירושלים ע"י משיח צדקינו. גם בזה"ז יש מצוה לעלות לרגל ואפילו נימא מצוה ליכא מדין שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך מ"מ יש מצוה לראות ולראות פני השכינה.

איברא דלפענ"ד אפילו להסוברים דליכא חיוב לעלות מ"מ אם עלה קיים מצות עשה דאורייתא . . . והוא מטעם קבלת פני השכינה ופשוט שמצוה לקבל פני השכינה, והנה בכותל מערבי השכינה נשאר א"כ העולה לרגל לקבל פני השכינה אפילו נימא דבזה"ז ליכא חיוב לעלות אבל מ"מ העולה ומקבל פני השכינה יש לו מצוה דאורייתא של קבלת פני השכינה, ואולי כעת המצוה יותר גדולה כמ"ש ציון דורש אין לה מכלל דבעי דורש ואם בא הדורש משמח כביכול השכינה ומקיים מ"ע גדולה וזלפענ"ד ברור ואמת.

16) שו"ת ציץ אליעזר חלק י סימן א ד"ה (צג) הכיסופים

הכיסופים העזים והתשוקה הקדושה והנוראה של המוני בית ישראל למאות אלפי רבי רבבותיהם כ"י לנהור בלי הרף על יד הכותל המערבי [ואף להתחייב מולו ולישבע בשמו, עיין ברכ"י יו"ד סי' רכ"ט אות ז' ע"ש] ולהשקף על מקום המקדש, ובמיוחד בחג ומועד, הוא לא מפני שבזה"ז יש חיוב של עליה לרגל, דחיוב עשה מה"ת אין בזה"ז לעלות לרגל כדכותב בפשיטות בשו"ת חתם סופר חיו"ד סימן רל"ד, והקדימו לבאר כן גם בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת האו"ח סימן

צ"ד ובנמקו מפני שלא חייבה אותנו התורה כי אם בקרבן חגיגה ועולות ראייה, וכ"כ בפשיטות גם בספר ידות נדרים סי' רי"ז ביד יוסף ס"ק מ"ג דבזמן שאין בהמ"ק קיים אינן מצווין לעלות לרגל ע"ש. אלא הוא זה מפני שהמקום הזה הוא מקום שורש יניקת קודש קדושתו של עם ישראל בכללותו ושל כל אחד ואחד מישראל בפרטותו

17) שו"ת יחל ישראל סימן יד

כך הוא הדין גם לענין עליה לרגל, דמצוה וחובה ליכא בזמן הזה, אבל מ"מ רשות איכא, ואפשר לקיים את המצוה בכך שיתראה בעזרה עם קרבן עולת ראייה. . . ויש להדגיש שכל הדברים הללו אמורים רק אם אפשר היה להטהר היום מטומאת מת, אבל ברור הוא שהטמא אינו יכול לקיים מצות ראייה, שהרי הוא אסור בכניסה לעזרה. ויותר מזה מבואר בטורי - אבן (פ"ק דחגיגה) שאפי' נכנס הטמא, אין כניסתו כלום לקיום המצוה, ולא משום מצוה הבאה בעבירה, אלא משום שטמא מופקע מקיום מצות ראייה, יעו"ש היטב. . . ואף שנתבאר שאין מצוה לעלות לרגל בזמן הזה, מ"מ כבר נהגו ישראל בכל הדורות לעלות לרגל ולחונן את עפר הארץ. . .

ועם בנין בית המקדש במהרה בימינו תחזור לתיקונה מצות עליה לרגל, אלא שיהיה בה תוספת. בעתיד לבא תחול מצוה זו מדי חדש בחדשו (ועיין בשו"ת דבר - יהושע להגרי"מ אהרנברג ח"א סי' ט מה שביאר בזה). וכך דרשו חז"ל בילקוט שמעוני (בסוף ישעיהו) על הפסוק "והיה מדי חדש בחדשו וגו' יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה'" (ישעיהו סו - כג) - אמרו ישראל, רבוננו של עולם אימתי אתה מחזיר לנו את הכבוד שהיינו עולים בשלושת פעמי הרגלים ורואים את השכינה. אמר להם הקדוש ברוך הוא, בני, בעולם הזה הייתם עולים בשנה שלוש פעמים, כשיגיע הקץ אתם עתידים להיות שם בכל חדש וחדש, שנאמר "והיה מדי חדש בחדשו".

18) שו"ת יחווה דעת חלק ב סימן י

שאלה: מי שטעה ושאל טל ומטר בברכת ברוך עלינו מיד לאחר חג שמיני עצרת, קודם שבעה בחשון, האם חייב לחזור ולהתפלל כדין מי שטעה ושאל טל ומטר בברכת השנים בימי הקיץ, או מכיון שהחל מיום שמיני עצרת מתחילים להזכיר בתפלה משיב הרוח ומוריד הגשם, גם אם שאל טל ומטר, בדיעבד אינו צריך לחזור?

תשובה: במשנה (תענית י ע"א) שנינו: בשלשה במרחשון שואלים את הגשמים, רבן גמליאל אומר בשבעה בו, חמשה עשר יום לאחר החג, כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת. (פירוש, בשביל עולי רגלים בזמן שהיה בית המקדש קיים, ולאחר הרגל חוזרים למקומם, לפיכך יש להימנע מלשאל טל ומטר עד שבעה בחשון, כדי שיספיקו להגיע לגבול ארצם ולמצוא מחסה מזרם וממטר, ולא ידביקום הגשמים בעת הליכתם בשובם לבתיהם). ונפסקה הלכה בגמרא כרבן גמליאל. וכן פסק הרי"ף שם. וזו לשון הרמב"ם (בפרק ב' מהלכות תפלה הלכה טז): משבעה ימים במרחשון שואלים את הגשמים בברכת השנים כל זמן שמזכירים הגשם בתפלה. במה דברים אמורים בארץ ישראל, אבל בשנער ובסוריה ובמצרים ובמקומות הסמוכים להם והדומים אליהם שואלים את הגשמים ביום ששים לאחר תקופת תשרי. וכתב הר"ן (תענית י ע"א), שאף על פי שבזמן הזה לאחר שחרב בית המקדש אין מצות עליה לרגל נוהגת, מכל מקום כיון שיש עדיין פירות שטוחים בשדות, ואם יבואו עליהם גשמים יפסידום, אין לשאול טל ומטר עד שבעה בחשון. וכמו שהזכירו טעם זה בגמרא (תענית ד:). אלא שהרי"ף והרמב"ם לא הזכירו טעם זה כלל, ולכן נראה שהטעם הוא לפי שגם לאחר החורבן היו נוהרים ומתאספים מכל סביבות ארץ ישראל לעלות לרגל לירושלים, כמו שעושים גם היום, ומפני עולי רגל אלו ראוי לאחר שאלת טל ומטר עד שבעה בחשון, כדי שיספיקו לשוב לבתיהם. ע"כ. . . לפיכך מכיון שעדיין שייך הטעם של עולי רגלים, אין לשאול טל ומטר בברכת השנים אלא משבעה בחשון והלאה.

ואמנם רבינו הרמב"ן רוח אחרת עמו, וסובר שבזמן הזה צריכים להתחיל לשאול טל ומטר בברכת השנים החל ממוצאי חג שמיני עצרת והלאה, הואיל ואין עולי רגלים מצויים בזמן הזה. והובא בספר ארחות חיים (הלכות תפלה סימן קט). וכן כתב תלמיד הרמב"ן בפירושו (לתענית י ע"א) בשם רבו. וכן כתב בחידושי הריטב"א (תענית י ע"א) והובאה שיטה זו גם במאירי שם. (ועיין בגיטין ד: ובהגהות חשק שלמה שם). אולם הראבי"ה (תענית, סימן תתמח), והאור זרוע חלק ב' (סימן ת), והראב"ן בספר המנהיג (סימן נו), פסקו כדעת הרי"ף והרמב"ם שגם בזמן הזה אין שואלים את הגשמים אלא משבעה בחשון. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך

19) שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא - או"ח סימן צד

וא"כ לפי זה בזמן הזה שבעו"ה נתקיים והשימותי את מקדשיכם שאפילו בשעת שממה קדושתה עלי' והשכינה לא זזה מכותל מערבי ואין אנחנו הולכים לקבל פני השכינה שמה כלל כי לא חייבה אותנו התורה כ"א בקרבן חגיגה ועולות ראי', אין מקום להטיל חיוב לקבל פני רבו כלל כשאינו הולך בלאו הכי ללמוד ממנו אלא שילך רק לקבל פניו דאם כן כבודו גדול מכבוד שמים ור' יצחק על זמן המקדש אמר שחייב לקבל פני רבו.